Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 1998, sp. zn. 3 Cdon 385/96, ECLI:CZ:NS:1998:3.CDON.385.1996.1

Číslo: 49/2000

Právní věta:

Právo na vydání věci (§ 126 obč. zák.) se - jde-li o nemovitost - realizuje v soudním řízení, ve kterém není uplatňován nárok podle zvláštního ("restitučního") předpisu, žalobou o vyklizení nemovitosti.

Jestliže soud považoval svědeckou výpověď za znalecký důkaz (převzal z ní odborné závěry svědka), pak zatížil řízení vadou, která mohla mít vliv na správnost rozhodnutí.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.11.1998

Spisová značka: 3 Cdon 385/96

Číslo rozhodnutí: 49

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Řízení před soudem

Předpisy:

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O k r e s n í s o u d v Blansku rozsudkem ze dne 25. října 1993 zamítl žalobu, kterou se tehdejší žalobce K. M. domáhal určení, že kupní smlouva, již uzavřel se žalovaným dne 21. června 1976, týkající se ve výroku specifikovaného rodinného domku a pozemkových parcel, je neplatná, že žalovaný je povinen nemovitosti žalobci vydat oproti povinnosti žalobce zaplatit mu 40 100 Kč, s "alternativním" požadavkem na uzavření dohody o vydání věci. Dále žalobci uložil zaplatit na náhradě nákladů řízení státu 1105,30 Kč a žalovanému (na účet jeho advokáta) 1480 Kč, vše do patnácti dnů od právní moci rozhodnutí.

Soud prvního stupně dospěl po provedeném dokazování k závěru, že žalobce uplatnil u soudu ohledně téže věci dva jinak samostatné nároky, jeho právní zájem na určení neplatnosti smlouvy však není dán – je vyloučen také možností domáhat se ochrany práva žalobou podle zvláštního zákona, a to zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen "zákon"). Požadavek na vrácení vzájemných plnění soud zamítl proto, že kupní smlouvu – oproti žalobním tvrzením – za neplatnou podle § 37 či § 38 obč. zák., ve znění účinném k 21. červnu 1976, nepokládal. V této souvislosti doplnil, že požadavek žalobce měl správně znít na vyklizení, nikoliv na

vydání nemovitosti. Zamítavý výrok co do "alternativního" návrhu pak odůvodnil tím, že žalobce neprokázal takové podmínky, jež by kupní smlouvu kvalifikovaly – ve smyslu restituční skutkové podstaty vymezené ustanovením § 6 odst. 1 písm. g) zákona – jako uzavřenou v tísni a za nápadně nevýhodných podmínek. Rovněž vyslovil názor, že touto kupní smlouvou nebyla žalobci způsobena křivda, jež by měla být zmírněna podle zákona o mimosoudních rehabilitacích.

K odvolání žalobce K r a j s k ý s o u d v Brně rozsudkem ze dne 16. února 1995, ve znění doplňujícího usnesení ze dne 14. března 1995, rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalovanému uložil předmětné nemovitosti vyklidit a odevzdat žalobci do třiceti dnů od právní moci rozsudku, oproti povinnosti žalobce zaplatit žalovanému v téže lhůtě částku 40 100 Kč. Dále rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně. Jinak rozsudek potvrdil. Stanovil též, že účastníci nemají právo na náhradu nákladů odvolacího řízení a doplňujícím usnesením každému z nich uložil zaplatit na náhradě nákladů řízení státu částku 152,40 Kč.

Odvolací soud zhodnotil jako správné skutkové a právní závěry soudu prvního stupně co do návrhu na určení neplatnosti smlouvy, pro stručnost na ně odkázal a v dalším se soustředil na rozsudek v části, kterou posléze změnil. Po doplnění dokazování výslechem MUDr. P. M. dospěl – odvolávaje se jinak na skutková zjištění soudu prvního stupně – k závěru, že žalobce uzavíral kupní smlouvu v duševní poruše nikoli přechodného rázu, spočívající ve třetí vývojové fázi alkoholismu, v jejímž důsledku byly jeho volní schopnosti tak podstatně sníženy, že smlouva je od počátku neplatná podle § 38 odst. 2 obč. zák. Soud akcentoval závěr, kterým MUDr. M. vyloučil, že by při abstinenci žalobce mohlo dojít k takovému zlepšení jeho psychického stavu, že by byl schopen touhu po alkoholu – a tím i své jednání stran kupní smlouvy – ovládnout. K námitkám žalovaného dále uvedl, že otázka míry kritičnosti žalobce je ve vztahu k rozsahu požívání alkoholu otázkou odbornou, již znalec uspokojivě zodpověděl jak v posudku, tak v doplňující výpovědi; jiné hodnocení této otázky žalovaným proto soud nepokládal za právně významné. Za použití § 868 obč. zák. soud dále aplikoval ustanovení § 76, § 457 odst. 1 a § 458 obč. zák., ve znění účinném před 1. lednem 1992 a uzavřel, že nárok na vrácení vzájemného plnění ze smlouvy je důvodný. Okolnost, že namísto o "vydání" nemovitosti rozhodl o jejím "vyklizení", odůvodnil odvolací soud tím, že pojem "vydání" v sobě toto vyklizení rovněž zahrnuje.

Žalovaný (zastoupen advokátem) podal včasné dovolání proti měnícímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé (bod I. výroku) a výslovně napadl též výroky o náhradě nákladů řízení mezi účastníky (bod II. a IV. výroku). Přípustnost dovolání opírá o ustanovení § 238 odst. 1 o.s.ř., ve znění účinném do 31. prosince 1995 (dále též jen "o.s.ř."), a uplatňuje dovolací důvod dle § 241 odst. 2 písm. c) o.s.ř., jímž lze odvolacímu soudu vytýkat, že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování. Konkrétně dovolatel tvrdí, že nebylo přihlédnuto k výpovědi svědka J. P., který výslovně uvedl, že s žalobcem osobně dvakrát nebo třikrát jednal v rozmezí asi půl roku, že tento zpočátku nebyl ochoten dům prodat, že však změnil stanovisko poté, co "uslyšel" kupní cenu. Dle názoru žalovaného tato skutečnost zásadně relativizuje závěry znaleckého posudku. Jestliže znalec ve své výpovědi uvedl, že u žalobce došlo v důsledku duševní poruchy k podstatnému snížení ovládacích schopností a jestliže není důvodu pochybovat o věrohodnosti svědka P., jenž na adresu žalobce zároveň uvedl, že ten na něj působil jako člověk lehkomyslný a neodpovědný, bylo tím spíše nutno, aby soud odvodil skutkový vztah z posouzení obou důkazů. Z jejich vzájemné konfrontace vyplývá, že kontraktační proces byl relativně dlouhý a že žalobci byl zájem žalovaného dům odkoupit znám půl roku před podpisem smlouvy. Žalobce – uzavírá dovolatel – pravděpodobně byl alkoholikem, nikoliv však v takové míře, aby nebyl schopen ovládat své jednání; naopak, mírou podstatnou pro závěr, že kupní smlouva je platná, své ovládací schopnosti projevil. Proto požaduje, aby rozsudek odvolacího soudu byl v napadených částech zrušen a věc v tomto rozsahu vrácena odvolacímu soudu k dalšímu řízení. Současně žalovaný navrhl, aby

dovolací soud ve smyslu § 243 o.s.ř. odložil vykonatelnost rozsudku.

Žalobce v průběhu dovolacího řízení zemřel (21. září 1995), přičemž podle usnesení okresního soudu ze dne 9. července 1996, které nabylo právní moci 28. srpna 1996, bylo veškeré dědictví (včetně sporných nemovitostí) potvrzeno jedinému dědici ze závěti S. K. Nejvyšší soud tedy dále jednal jako se žalobcem s tímto dědicem (srov. § 107 odst. 1 a 3 o.s.ř.).

Podle článku II odst. 4 zákona č. 238/1995 Sb., Nejvyšší soud dokončí podle občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. prosince 1995, řízení o dovolání, která nebyla k témuž datu pravomocně skončena.

Dovolání proti napadenému výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé je přípustné (§ 236 odst. 1 o.s.ř.), neboť jím byl změněn výrok rozsudku soudu prvního stupně ve věci samé (§ 238 odst. 1 o.s.ř.); to ovšem neplatí pro výroky o nákladech řízení. Tyto výroky (dovolatelem výslovně napadené) mají – ač jsou součástí rozsudku – povahu usnesení. Co do výroku o nákladech odvolacího řízení nejde o měnící či potvrzující usnesení odvolacího soudu, je proto vyloučeno uvažovat o přípustnosti dovolání v intencích ustanovení § 239 odst. 1 a 2 o.s.ř. Citovaná ustanovení nezakládají přípustnost dovolání ani pro výrok, kterým odvolací soud rozhodl o nákladech řízení před soudem prvního stupně; ustanovení § 239 odst. 3 o.s.ř. to totiž výslovně vylučuje. Úsudek o přípustnosti dovolání je tak pro oba výroky o nákladech řízení možný jen při důvodném argumentu zmatečnosti řízení podle § 237 o.s.ř.

Vady, vyjmenované v § 237 o.s.ř., které dovolací soud posuzuje z úřední povinnosti, nebyly v dovolání namítány a z obsahu spisu – jak ve vztahu k výrokům o nákladech řízení, tak ve vztahu k napadenému výroku ve věci samé – nevyplývají. Dovolání žalovaného, pokud směřovalo proti výrokům o nákladech řízení, proto přípustné není.

Ve zbývajícím rozsahu je dovolání nejen přípustné, nýbrž i důvodné.

N e j v y š š í s o u d proto rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Dovolací důvod podle ustanovení 241 odst. 2 písm. c) o.s.ř. se nepojí s každou námitkou účastníka ke zjištěnému skutkovému stavu; pro dovolací řízení významné jsou jen ty námitky, jejichž obsahem je tvrzení, že skutkové zjištění, ze kterého napadené rozhodnutí vychází, nemá v provedeném dokazování oporu v podstatné části. Podstatnou částí se přitom rozumí takové skutečnosti, jež má odvolací soud za prokázané a které byly významné pro rozhodnutí věci při aplikaci hmotného práva.

Uvedenému odpovídá tvrzení, jehož prostřednictvím dovolatel zpochybní logiku úsudku soudu o tom, co bylo dokazováním zjištěno, eventuelně tvrdí-li, že soud z logicky bezchybných dílčích úsudků (zjištění) učinil nesprávné (logicky vadné) skutkové závěry. Prvou z těchto podmínek splní dovolatel tím, že namítá, že soud vzal v úvahu skutečnosti, které z provedených důkazů nebo přednesů účastníků nevyplynuly, ani jinak nevyšly za řízení najevo, nebo že naopak pominul rozhodné skutečnosti, které byly provedenými důkazy prokázány nebo vyšly za řízení najevo. Druhá z uvedených podmínek je splněna výhradou, že v hodnocení důkazů, popřípadě poznatků, které vyplynuly z přednesů účastníků nebo které vyšly najevo jinak, je – z hlediska jejich závažnosti, zákonnosti, pravdivosti či věrohodnosti – logický rozpor, nebo že výsledek hodnocení důkazů neodpovídá tomu, co mělo být zjištěno způsobem vyplývajícím z ustanovení § 133 až § 135 o.s.ř.

V posuzované věci lze ustanovení § 241 odst. 2 písm. c) o.s.ř. podřadit i námitku, že odvolací soud dostatečně nepřihlédl k výpovědi svědka P., a že konfrontace této výpovědi s výpovědí MUDr. M.

měla vyústit v závěr, že žalobce nebyl alkoholikem v takové míře, aby nebyl schopen ovládat své jednání.

Jak se podává z odůvodnění napadeného rozsudku a z obsahu spisu (srov. též protokol o jednání před odvolacím soudem ze dne 15. února 1995, č. l. 84-85), žalovaný argument průběhem a délkou jednání předcházejícího uzavření smlouvy uplatňoval již v řízení před odvolacím soudem, zjevně vycházeje z výpovědi svědka P. Odvolacímu soudu pak lze přisvědčit, že míra kritičnosti žalobce ve vztahu k požívání alkoholických nápojů je otázkou odbornou (jde o otázku, zda a jak výrazně byly v důsledku závislosti na alkoholu sníženy ovládací schopnosti žalobce při uzavírání smlouvy), k jejímuž zodpovězení je zásadně povolán znalec (srov. § 127 o.s.ř.).

Od jiných důkazních prostředků se důkaz znaleckým posudkem podaným ústně či písemně liší potud, že jeho hodnocení (§ 132 o.s.ř.) nepodléhají znalecké závěry ve smyslu jejich odborné správnosti; soud hodnotí přesvědčivost posudku co do jeho úplnosti ve vztahu k zadání, logické odůvodnění znaleckého nálezu a jeho soulad s ostatními provedenými důkazy.

V porovnání se svědeckou výpovědí (§ 126 o.s.ř.) je tento důkaz specifický právě tím, že soud při rozhodovací činnosti, založené na řešení odborné otázky, vychází z odborných znaleckých závěrů, nikoli pouze ze skutečností, jež příslušná osoba vnímá svými smysly a jež soudu svou výpovědí zprostředkuje bez toho, že by o nich mohla či měla činit pro soud závazné skutkové závěry.

Podle výkladu formulovaného soudní praxí mají písemné znalecké posudky zpracované mimo řízení v konkrétní věci (např. v jiném řízení) povahu důkazu listinou (§ 129 o.s.ř.), nikoli důkazu podle § 127 o.s.ř. (srov. např. zprávu o rozhodování soudů o náhradě škody ve věcech, jimž předcházelo adhezní řízení, Cpj 35/78 bývalého Nejvyššího soudu ČSR z 24. října 1979, jež byla projednána a vzata na vědomí plénem tohoto soudu dne 5. prosince 1979, Pls 2/79, uveřejněnou ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 9-10, ročník 1979, pod číslem 22, str. 200).

Povahu "jen" listinného důkazu má také znalecký posudek ze dne 4. prosince 1976, podaný dne 6. prosince 1976 v řízení o omezení žalobce ve způsobilosti k právním úkonům. MUDr. P. M., který uvedený posudek vypracoval, byl v této věci slyšen soudy obou stupňů toliko jako svědek (srov. protokol o jednání před soudem prvního stupně ze dne 11. srpna 1993, č. l. 48 p. v., protokol o jednání před odvolacím soudem ze dne 15. února 1995, č. l. 84 p. v. a výslovné konstatování této skutečnosti odvolacím soudem v napadeném rozsudku – č. l. 92, druhý odstavec shora). Odborné závěry, které jmenovaný ohledně ovládacích schopností žalobce při uzavírání kupní smlouvy jako svědek přednesl, jsou pak ovšem bezcenné, neboť vybočují z mezí zjištění, jež lze učinit z výpovědi svědka.

Odvolací soud námitky žalovaného, spočívající na skutečnostech, jež soud prvního stupně zjistil a odvolací soud převzal z výpovědi svědka P., vyloučil poukazem na odborné závěry znalce; tím jednak zatížil řízení tzv. „jinou vadou", jež měla (ve smyslu mohla mít) za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (naložil se svědeckou výpovědí MUDr. M. jako se znaleckým důkazem), jednak založil své skutkové závěry na logicky nesprávném hodnocení svědeckých výpovědí J. P. a MUDr. P. M. co do jejich závažnosti.

Nesprávné hodnocení svědeckých výpovědí se týkalo skutečností významných pro rozhodnutí věci; odtud se podává, že dovolací důvod dle § 241 odst. 2 písm. c) o.s.ř. byl uplatněn právem.

K existenci jiných vad pak dovolací soud přihlíží – v mezích přípustného dovolání – z úřední povinnosti (§ 242 odst. 1 o.s.ř.). Mimo již popsanou vadu přitom ze spisu vyplývá i další "jiná vada řízení".

Výrok, kterým soud ukládá žalovanému "vydat" nemovitost, je vykonatelným exekučním titulem toliko v restitučních souvislostech, kde žaloba na vydání věci vede k restituci vlastnického práva k této věci. Že však ani zde nejsou pojmy "vydat" a "vyklidit" pojmy navzájem zaměnitelnými, uvedl Nejvyšší soud např. v rozsudku ze dne 28. května 1998, sp. zn. 2 Cdon 1361/97, uveřejněném v časopise Soudní judikatura č. 18, ročník 1998, pod číslem 124. Právo na vydání věci (srov. § 132 obč. zák., ve znění účinném do 31. prosince 1991 a § 126 obč. zák., ve stávajícím znění), eventuelně právo na vrácení vzájemného plnění z neplatné smlouvy (§ 457 obč. zák., ve znění před i po 1. lednu 1992), se – jde-li o nemovitost – realizuje v soudním řízení, ve kterém není uplatňován nárok podle zvláštního ("restitučního") předpisu, žalobou na vyklizení nemovitosti; potud jsou i nadále využitelné závěry obsažené ve zprávě o zhodnocení rozhodovací činnosti soudů a státních notářství při řešení některých vlastnických a užívacích vztahů, projednané a schválené občanskoprávním kolegiem bývalého Nejvyššího soudu ČSR dne 29. března 1973, Cpj 25/73, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 7, ročník 1973, pod číslem 53, str. 186-187.

Domáhal-li se žalobce podle ustanovení občanského zákoníku "vydání" nemovitosti oproti zaplacení částky 40 100 Kč, byla žaloba postižena vadou, která měla být zhojena postupem dle § 43 odst. 1 a 2 o.s.ř. Odvolací soud, aniž respektoval dispozitivní povahu řízení, sám změnil (upřesnil do projednatelné podoby) žalobní návrh (tzv. "petit"); vzhledem k tomu, že tak bez dalšího učinit nemohl (pojem "vydání nemovitosti" v obecné rovině "vyklizení nemovitosti" nezahrnuje), lze uzavřít, že řízení je i potud postiženo jinou vadou ve smyslu § 242 odst. 1 o.s.ř.

Nejvyšší soud proto, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, část věty za středníkem, o.s.ř.), rozsudek odvolacího soudu v napadeném výroku, včetně závislých výroků o nákladech řízení (§ 242 odst. 2 písm. b/ o.s.ř.), podle § 243b odst. 1 a 2 o.s.ř. zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.